

Sjelesorgens teologiske forankring og egenart

Bidrag til refleksjon

Av Leif Gunnar Engedal

Oppsummering:

God sjelesørgerisk praksis fordrer god sjelesørgerisk teori. I den sjelesørgeriske teori utgjør teologien og den teologiske refleksjon basis. Her henter sjelesorgen sine grunnleggende tolkningsperspektiver og de overordnede målsettingene for sin praksis. Artikkelen gir et bidrag til drøftingen av hvordan den teologiske basis for sjelesorgen kan utformes. Sentralt i refleksjonen står den systematiske sammenhengen mellom trinitarisk teologi, ekklesiologi og teologiske antropologi.

I. Introduksjon: sjelesorgen mellom "teori" og "praksis"

Denne artikkelen handler om sjelesorgens teologi. Hvordan kan vi utvikle en teologisk refleksjon som gir sjelesorgen en tydelig forankring, og som samtidig bidrar til å klargjøre viktige målsettinger for sjelesørgerisk arbeid? Ikke alle synes slike teologiske refleksjoner er særlig interessant eller viktig. Sjelesørgerisk arbeid dreier seg jo først og fremst om *praksis*. Teologiske resonnementer hjelper ikke mennesker i krise og nød. Derimot kan medmenneskelig åpenhet og omsorg ha avgjørende betydning. Så la oss konsentrere oss om det: Å utvikle evne og vilje til å møte andre mennesker på en klok, omsorgsfull og livsbekreftende måte.

Jeg har sans for slike innvendinger. Forstått på rett måte synes jeg til og med de er viktige. For målet for den kristne sjelesorg er først og fremst

å utvikle en livsnær og frigjørende praksis. Men betyr dette at arbeid med å utvikle en relevant *teologi for sjelesorgen* er ufruktbart heft? Jeg ser det ikke slik. Jeg vil heller si: Snarere tvert imot! Nettopp *fordi* god praksis er det avgjørende blir spørsmålet etter *god teologi* viktig. De to tingene – god praksis og god teori – henger uløselig sammenⁱ. Nå er det viktig å merke seg at det vi kan kalle "sjelesorgens teori" er en kompleks størrelse som henter innsikter fra en rekke ulike faglige sammenhengerⁱⁱ. Samtidig med mangfoldet av ulike typer fagkunnskap er det imidlertid avgjørende å fastholde at basisvitenskapen i sjelesorgens teori er *kirkens teologi*. Det er her den kristne sjelesorg henter sine grunnleggende tolkningsperspektiver og målsettinger. Derfor vil alltid utviklingen av en *best mulig praksis* forutsette et kontinuerlig arbeid også med utformingen av en *best mulig teologisk basis* for sjelesorgen. Og motsatt: Utviklingen av en best mulig teologi forutsetter i sin tur en åpen og kritisk bevisstgjort dialog med den empiriske gitte konteksten som praksis utfolder seg innenfor.

For målet for den kristne sjelesorg er først og fremst å utvikle en livsnær og frigjørende praksis.

II. Sjelesorgens teologiske forankring – en tre-leddet struktur

Sjelesorg kan defineres på mange måter. Nesten enhver lærebok presenterer en eller annen definisjon der forfatteren sammenfatter de viktigste elementene i sin forståelse av hva sjelesorg er. Slike definisjoner kan være nyttige. De gir et raskt overblikk over hva som menes med sjelesorg i en bestemt sammenheng og sammenfatter *dette* i noen korte og pregnante formuleringerⁱⁱⁱ. Det finnes imidlertid også andre måter å presentere sjelesorgens egenart på. En alternativ tilnærming er å framheve bestemte perspektiver eller aspekter som anses særlig viktige i fortolkningen av sjelesorgens egenart. Et godt eksempel på en slik strategi finnes hos den tyske sjelesorglæreren Jürgen Ziemer. Han profilerer sin sjelesorgforståelse ved å framheve *fem ulike aspekter* i det han kaller "en teologisk sjelesorgforståelse": Møtet med Gud slik det tar form i møtet med evangeliet om Jesus Kristus, representerer det Ziemer kaller *det grunnleggende aspektet*. I forlengelsen av dette forstås sjelesorgen så som frigjørende praksis (*emansipatorisk aspekt*), som veiledende praksis (*etisk aspekt*), som menighetsforankret praksis (*ekklesiologisk aspekt*) og som solidarisk praksis (*diakonalt aspekt*).^{iv}

Mine refleksjoner i det følgende forholder seg primært til det Ziemer kaller *det grunnleggende aspektet*. Jeg utformer imidlertid dette perspektivet på

en annen måte enn Ziemer. Jeg vil utvikle det grunnleggende aspektet på en slik måte at det *ekkesiologiske og diakonale aspektet* veves inn i og konkretiserer grunnperspektivet. Dermed får framstillingen av sjelesorgens teologiske forankring en treleddet struktur.

Det første perspektivet fokuserer på Guds nærvær i verden, og gir sjelesorgen en kvalifisert *teosentrisk* forankring. Nøkkelordet her er *Deus adventus*. Innholdet kan sammenfattes slik: *Sjelesorgens dypeste begrunnelse er*

Sjelesorgens dypeste begrunnelse er den treenige Guds skapende og frigjørende nærvær i verden.

den treenige Guds skapende og frigjørende nærvær i verden. Dette videreføres så i det andre perspektivet som fokuserer på den kristne kirke og framhever sjelesorgens forankring i menigheten som fellesskap. Nøkkelordet her er *Communio*. Innholdet kan sammenfattes slik: *Den sjelesørgeriske tjeneste er forankret i den kristne menighet som sakramentalt*

og sosialt fellesskap. Denne forankringen videreføres så i en aksentueringen av sjelesorgens målsetting forstått som praktisk omsorg og tjeneste for medmennesker. Nøkkelordet her er *Imago Dei*. Innholdet kan sammenfattes slik: *Sjelesorgens kall og forpliktelse er å gi livshjelp i møte med menneskets faktisk liv i verden.*

Disse tre perspektivene henger uløselig sammen og interagerer med hverandre innenfor en teosentrisk konstituert helhet. For å få fram både samspillet og differensieringen vil jeg benytte meg av noen begreper innenfor såkalt "narrativ teori". Man sonderer her bl.a. mellom fortellinger på ulike nivåer, for eksempel "meta-narrativer", "vi-narrativer" og "jeg-narrativer". Meta-narrativer representerer det mest omfattende nivået – for eksempel en hel kulturs felles myter, symboler og hendelser slik de sammenfattes i kulturens identitets-skapende fortellinger. Vi-narrativer representerer et mer avgrenset nivå – for eksempel en bestemt etnisk gruppes eller sosial klasses identitetsbærende fortellinger. Jeg-narrativer representerer det mest avgrensede nivået – og rommer de særegne erfaringer og fortellinger som former enkeltmenneskets særegne identitet til forskjell fra alle andres.^v Disse nivåene er under en synsvinkel uløselig sammenvevd. Samtidig er det av betydning å kunne skille dem fra hverandre. Jeg vil i fortsettelsen anvende disse begrepene for å få fram hvordan de tre leddene i min fortolkning av sjelesorgens teologiske forankring spiller sammen og interagerer med hverandre. *Deus adventus*-perspektivet representerer "meta-narrativen". Her møter vi "den kristne grunnfortelling" som artikulere de avgjørende teologiske tolkningsperspektivene i sjelesorgen.^{iv} *Communio*-perspektivet representerer "vi-narrativen". Her dreier det seg om det sosiale og sakramentale "vi" som etableres i og med menigheten som fellesskap.

Imago Dei-perspektivet representerer i sin tur den såkalte "jeg-narrativen". Her fokuseres den faktiske livsvirkelighet slik vi møter den i menneskets konkrete livshistorie – med den individualitet, verdighet og integritet som ethvert menneskeliv er bærer av som skapt "i Guds bilde".

III. Deus adventus - sjelesorgens identitetsskapende narrativ

Den antikke greske filosofien utviklet forestillingen om det guddommelig som 'den første årsak' og 'den ubevegelige beveger'. Man tenkte seg at den høyeste Gud er hevet over all former for foranderlighet og lidelse som preger livet i verden. Denne teologien kunne sammenfattes i læren om Guds *apati*, hans distanserte og urørlige posisjon hinsides verdens trivialiteter av lidelse, forgjengelighet og død.

Den kristne gudsåpenbaring tegner et radikalt annerledes bilde av Gud. Den treenige Gud – Faderen, Sønnen og Helligånden – åpenbarer seg for verden som et dynamisk "fellesskap". Alltid og alle steder åpner Gud Skaperen seg mot sitt skaperverk. I sin makt og kjærlighet gir han verden og alt som lever liv. Nettopp fordi den treenige Gud er kjærlighet, er Han alltid i bevegelse mot jorden og ut i all verden. Han er ikke bortvendt og fjern. Han kommer. Han er ikke apatisk uberørt av verdens lidelse og nød, men lidenskapelig involvert i klodens liv. Dette er kjernen i 'den kristne grunnfortelling', det dynamiske plottet i kristentroens metanarrativ: Gud er involvert i en kjærlighetshistorie med verden. Og i sentrum av denne historie står Jesu Kristi kors. For så høyt har Gud elsket verden. Så innforlivet er Han med menneskers smerte, synd og død. Så ustoppelig er Hans barmhjertighet og makt. At Han gir alt. At Han uttømmer sitt liv for å overvinne syndens og dødens makt. At Han forsoner verden med seg selv.^{vi} Over alt på kloden der kristne samles for å feire gudstjeneste er det denne kristne grunnfortelling som bæres fram. I alle bønner og lovsanger, i all klage og nød, i all proklamasjon og tjeneste tilbes *Deus adventus*, den treenige Gud. Han som kommer.^{viii}

I møte med denne fortellingen om Guds kjærlighetshistorie med verden finner sjelesorgen sin identitetsskapende metanarrativ. Her tydes de store linjene i virkelighetens drama. Vi ser konturene av menneskelivets ytterste mening i lyset fra Gud. I og gjennom dette artikuleres de bærende tolkningsperspektivene som sjelesorgen forholder seg til. Hvilket innhold har dette, og hvordan bestemmer dette sjelesorgens egenart og forankring?

I møte med denne fortellingen om Guds kjærlighetshistorie med verden finner sjelesorgen sin identitetsskapende metanarrativ.

Dette kan utfoldes på flere måter og i mange retninger.^{xi} Jeg vil peke på noen momenter som for meg står som særlig sentrale.

- Alt som har liv har sin kilde i Gud. Verken naturen, dyrene eller mennesket bærer livets kilde i seg selv. Livets kilde er i Gud. Ingen mennesker kan leve, vi kan bare motta livet. Vi lever fordi Gud kommer oss i møte og gir oss liv "fra kilder utenfor oss selv".

Ingen mennesker kan leve, vi kan bare motta livet.

Det er altså ikke slik at bare de mennesker som tror på Gud har et gudsforhold. Gudsrelasjonen er gitt i og med selve livet. I denne mening finnes det derfor ingen gudløse. Alle mennesker mottar liv fra Guds hånd, og er bærere av en ukrenkelig verdi som Guds skapninger. Dette vitnesbyrdet om Gud som alt livs kilde formuleres mange steder og på mange måter i Bibelen, for eksempel slik: "Dersom Han (= Gud) bare tenkte på seg selv og tok sin Ånd og sin livspust tilbake, da ville hver levende skapning dø, og mennesket bli til jord igjen" (Job 34,14-15; jfr. Sal 104). Derfor lovprises Gud som alt livs kilde og opphav: "Hos deg er livets kilde, i ditt lys ser vi lys" (Sal 36,10).

- Når livet trues av destruksjon og svik, kommer Han som er. Guds kjærlighetshistorie med verden er en historie om kamp mot alt som perverterer og truer livet. I lyset fra Han som kommer åpenbares derfor ikke bare menneskets storhet og verdi, men også vårt svik og vår synd. Der mennesker ødelegger livet blir Gud vår motstander. Der synd og utroskap bryter ned, vil Gud helbrede og reise opp. Der mennesker fanges i isolasjon og selvopptatthet, vil Gud bryte igjennom og gjenreise fellesskap. Når vi går bort, kommer Han. I hjertet av Bibelens gudserfaring står derfor vitnesbyrdet om en Gud som i sin medlidenhet nekter å gi opp det folk som svikter Ham (jfr. Hos 11,8-9; Luk 15). Og med særlig adresse til fattige, nedbøyde og svake som kjenner at livet er truet heter det: "Så sier Han som er høyt opphøyet, som troner evig og heter Den Hellige: I det høye og hellig bor jeg – og hos den som er knust og nedbøyd i ånden. Jeg vil vekke de nedbøydets ånd til liv og gjøre de knustes hjerter levende" (Jes 57, 15). Slik framstår Gud som barmhjertig forsoner med makt til å gjenopprette det nedbøyde og ødelagte livet. I evangeliens budskap om Gudsrikets komme åpnes denne virkelighet for alle.

- Jesus Kristus åpenbarer for verden at forsoning og gjenopprettelse er det grunnleggende handlingsmønster i Gud. I Jesu liv blottlegger Gud sitt hjerte for verden. Gud trer ut av skyggene og viser oss hvem Han er: "Ingen har noen gang sett Gud, men den enbårne Sønn, som er Gud, og som er i Faderens favn, Han har vist oss hvem Han er" (Joh 1,18). Slik åpner inkarnasjonens mysterium

en ny framtid: Gud identifiserer seg med mennesket og gjenreiser det fellesskap som synden har ødelagt. Gud blir menneske for å gjenreise sitt eget bilde i sin skapning, og hente mennesket hjem til Gud. Det er dette som forkynnes fra himmelen julenatt. Utenfor byen, midt i natten, omgitt av fattigfolk, bøyer Gud seg inn under våre kår og kommer oss i møte som et sårbart barn i Marias fang. At det her synges om "fred på jord" (Luk 2, 10-14) er ikke uttrykk for romantisk henførelse over englesang og nyfødt liv. Det uttrykker en reell nyskaping. I Jesus Kristus åpnes en ny virkelighet, en ny framtid. Guds rike kommer og rekker Guds nåde ut til alle (Luk 4,16-22). Enhver som fra nå av spør etter altets Skaper og verdens Frelser henvises av den kristne menighet til fortellingene om Jesus fra Nasaret. I hans komme kommer Gud. Alt er blitt til ved ham, og uten ham er ikke noe blitt til av alt som er til (Joh 1,3). I lyset fra Jesus Kristus ser og aner troen Guds ansikt.

Gud blir menneske for å gjenreise sitt eget bilde i sin skapning, og hente mennesket hjem til Gud.

– *Helligåndens komme åpner framtiden og skaper nytt liv.* Etter Jesu død befant disiplene seg i en tilstand av kaos og resignasjon. Tvil og tap hadde tatt plassen for tro, håp og forventning. Men denne virkelighet av fortvilelse og sorg endres. Det skapes ny tro og nytt liv. Framtiden åpner seg. Atspredte disipler samles i et nytt fellesskap. Nøkkelen til forståelse av denne forvandling ligger ifølge Det nye testamentet i *Den Hellige Ånds komme*. Det er Helligånden som åpner framtiden og skaper nytt liv. I Åndens komme kommer Gud. Som livets Herre skaper han nytt liv av døde i møte med den oppstandne Kristus. I lyset fra dette møtet formulerer Johannes evangeliet om *Talsmannens komme* slik: "... Jeg lar dere ikke bli igjen som foreldreløse barn. Jeg kommer til dere. Snart ser ikke verden meg lenger. Men dere skal se meg, for jeg lever, og dere skal også leve ... Dette har jeg sagt dere mens jeg ennå er hos dere. Men Talsmannen, Den hellige ånd, som Far skal sende i mitt navn, skal lære dere alt og minne dere om alt det jeg har sagt dere" (Joh 14,15 – 26; jfr. Apg 2; Rom 8). Her møter vi igjen bildet av *Deus adventus*: I Helligåndens komme til verden møter vi *Han som kommer*.

Vi har tegnet noen streker i troens bilde av den treenige Gud. Hvilken relevans har disse teologiske refleksjonene for vår forståelse av sjelesorgens egenart? Jeg vil peke på noen sentrale anliggender i følgende punkter:

- (1) Sjelesorgens dypeste kilder finnes i *Han som kommer*. I dette perspektivet ses derfor den sjelesørgiske praksis som uttrykk for Guds omsorg for

den verden han elsker. Derfor skal alt sjelesørgerisk arbeid preges av en grunnleggende ærefrykt for livet og alt som lever. I denne ærefrykten for livet ærer sjelesorgen Han som er alt livs kilde. Her forankrer den også kallet til tjeneste: Der Gud i sin godhet står opp mot undertrykkelse, urett og ødeleggelse er sjelesorgen kalt til å gjøre det samme. Der mennesker gjennom sjelesørgerens tjeneste erfarer at byrder lettes, at lidelser og savn deles, at nedbøyde kropper reises opp og at ødelagt liv helbredes, der gjør Gud sin gjerning. I sjelesørgerens omsorg for medmenneskers liv lever gjenskinnet av Guds godhet. I den lavmælte og tålmodige medvandring gjennom sorg og kriser hører troen skrittene av *Han som kommer*. I all sin skrøpeligheit og med alle sine mangler er dette sjelesorgens dypeste forankring og selvforståelse.

Sjelesorgens dypeste kilder finnes i Han som kommer.

Dette perspektivet gir ingen næring til oppblåste selvbilder eller nærsynt beundring av egne ytelser. Snarere nærer det sjelesørgerens ydmykhet og takknemlighet. Og det stimulerer respekten for det alminnelige sjelesorgarbeidets storhet og ansvar. Ingen sjelesørger bærer helbredelsens eller gjenopprettelsens muligheter i egne hender. Der det under skjer at sår helbredes, at brutte relasjoner gjenopprettes og mennesker får styrke til å kjempe for et bedre liv, der ser troen spor av Gud. Her finner derfor sjelesørgeren sin identitet som Guds tjener, og innordner seg i rekken av alle de kvinner og menn som er kalt til å elske Gud av hele sitt hjerte, og sin neste som seg selv.

- (2) Gud blottlegger sitt hjerte for verden i Jesus Kristus. Det alle kan ane om Gud i møte med den verden han har skapt, trer fram i lyset og blir åpenbart i møte med Menneskesønnens liv. I hans ord og gjerninger avsløres Guds vilje for livet i verden. I det apostoliske Kristus-vitnesbyrd slik det formidles i Guds ord og bevitnes i kirkens tro, finner derfor sjelesorgen sin normative basis. Den kristne grunnfortelling er det "sted" som sjelesorgen utgår fra og vender tilbake til. Slik identifiseres den sjelesørgeriske praksis som en *praksis "i Jesu navn"*: Som han kjempet mot urett og hykleri, er sjelesorgen kalt til å gjøre det. Som han avslørte undertrykkelse, løgn og falskhet, er sjelesorgen kalt til det samme. Som han reiste nedbøyde mennesker opp til ny verdighet og åpnet Guds rike for fattige, er også sjelesørgeren kalt til å kjempe for menneskers verdighet og formidle Guds ubetingede nåde og barmhjertighet. Midt i erfaringer av usikkerhet og kompleksitet, konflikter og kompromisser søker sjelesørgeren derfor alltid tilbake til den *sentrering, re-orientering og retningsangivelse* som evangeliet om Jesus Kristus gir.

(3) Alle troende er ved Helligåndens gjerning forent og ett i Jesus Kristus. Troens liv er et liv i fellesskap. Den sjelesørgeriske tjeneste har sitt utspring og sin forankring i dette fellesskapet. Av dette følger at den sjelesørgeriske tjeneste forstås som *en åndsåret tjeneste*: Den styrke og utrustning som Helligånden gir er det grunnlag som sjelesorgen hviler på. Slik understrekes det også at sjelesørgerens eget liv er knyttet til det sosiale og sakramentale fellesskap i den kristne menighet. Her mottas Guds nåde og fornyelse gjennom Ord og sakrament. Her utdypes troen og styrkes håpet. Og her mottas kallet til etterfølgelse og tjeneste i verden. Bare med forankring i dette fellesskapet kan sjelesorgen fastholde og utdype sin egenart, og sjelesørgeren hente den styrke og veiledning som er nødvendig i møte med tjenestens utfordringer.

Slik understrekes det også at sjelesørgerens eget liv er knyttet til det sosiale og sakramentale fellesskap i den kristne menighet.

IV. *Communio* – sjelesorgens ekklesiologiske forankring

Vi har nå pekt på noen hovedtrekk i det vi har kalt sjelesorgens identitetsskapende narrativ. Drøftingen her endte opp med en understrekning av den betydning som fellesskapet i den kristne menighet har for sjelesorg og sjelesørger. Dermed er *communio-perspektivet* og *vi-narrativen* introdusert. Poenget er da dette: I og med Jesu Kristi komme til verden etableres *et nytt sosialt og sakramentalt "vi"* i menigheten som fellesskap. Det er et fellesskap "i verden, men ikke av verden" (Joh 17). Det har sin egen historie og sine egne identitetsskapende riter og fortellinger. Det har sin identitet i troen på Kristus, og er kalt til å virkeliggjøre Guds vilje i verden.

Hvilken betydning har dette fellesskapet med tanke på forståelsen av sjelesorgens egenart? En måte å nærme seg dette på er å reflektere over kirkens/menighetens egenart i lys av de tre stikkordene *fellesskap* (*koinonia*), *vitnesbyrd* (*martyria*) og *tjeneste* (*diakonia*). Med ulike aksenter gir disse tre perspektivene viktige bidrag til drøftingen av den kristne sjelesorgens egenart.

– *Koinonia: menigheten som fellesskap*. Når NT beskriver det Kristustroende menneskets liv skjer det alltid med trosfellesskapet som forutsetning og kontekst. Jesu kall til etterfølgelse impliserer alltid også et kall til å dele livets gleder og byrder med andre. Slik avtegner det seg *et relasjonelt grunnmonster* i den kristnes eksistens. Det nye livet i Guds rike tar form som et liv i *fellesskap, avhengighet, gjensidighet og tilhørighet*. Slik NT tegner bildet utfolder dette fellesskapet seg i to ulike dimensjoner. I *den vertikale dimensjonen* åpner

fellesskapet seg mot Gud. Gjennom forkynnelsen av evangeliet og forvaltningen av sakramentene tar fellesskapet form som et sakramentalt og mystisk fellesskap "i Kristus". Gjennom dåpen og troen føres mennesker inn i fellesskapet med Kristus. I brødet og vinen gir Kristus seg selv som gave. Dermed konstitueres et nytt nådens fellesskap i verden: en hellig, allmenn kirke på jord.

Det nye livet i Guds rike tar form som et liv i fellesskap, avhengighet, gjensidighet og tilhørighet.

I *den horisontale dimensjonen* etableres et omfattende sosialt nettverk preget av en handlingsrettet og praktisk omsorg for medmennesker som lider nød. Kjærlighet og solidaritet er stikkordene. Den programmatisk satsen lyder: Om et lem lider, lider alle de andre med (1 Kor 12). Og det er tydelig

at omsorgen retter seg mot hele livet: Omsorgen for *mat og materielle behov* knyttet til fattigdom, for *kroppslig nød og lidelse* knyttet til sykdom, for *sosiale behov* knyttet til marginalisering, konflikter og undertrykkelse og for *åndelige behov* knyttet til troens praksis og vekst gjennom fellesskap og tilbedelse, forfølgelse og anfeltelser.

– *Martyria: menigheten som vitnesbyrd.* Over alt hvor det finnes en kristen menighet finnes vitnesbyrdet og forkynnelsen. *Martyria* er det greske ordet for 'vitnesbyrd', og kirkens kall i verden er uløselig knyttet til å bære fram vitnesbyrdet om Jesus Kristus: I Sønnens inkarnasjon ble Gud menneske for å forsone verden med seg selv og gjenopprette det brutte fellesskapet mellom Skaper og skapningen. Sett i dette perspektivet kan den kristne kirke derfor beskrives som et *martyria-fellesskap*: Fra pinsedag og til tidens ende er kirken kalt til å forkynne evangeliet om Jesus fra Nasaret, for "det finnes ikke frelse i noen annen, for under himmelen er det ikke gitt menneskene noe annet navn som vi kan bli frelst ved" (Apg 4,12). Slik stadfester menigheten i sin martyria-tjeneste sin troskap mot *Han som kommer*.

– *Diakonia: menigheten som tjener.* Som et fellesskap i Jesus navn er kirken kalt til å tjene: *Menneskesønnen er ikke kommet for å la seg tjene, men for selv å tjene.* (Matt 20,28). Som Mester så menighet. Derfor er kirken etter sin bestemmelse et *diakonia-fellesskap*. Kallet til tjeneste er altså forankret i menighetens fellesskap, men på ingen måte begrenset til dem som tilhører dette fellesskapet. Alle nødlidende medmennesker er en utfordring og et kall for den menighet som vil leve et liv i Kristi etterfølgelse. Men det dreier seg altså ikke om en allmenn filantropisk innstilling, snarere om en jordnær praksis etter Menneskesønnens forbilde. Menighetens diakonale tjeneste har derfor som mål å fremme både barmhjertighet og rettferdighet. Jesus forbarmet seg over enkeltmenneskers nød, men han utfordret samtidig undertrykkende sosiale og

religiøse maktstrukturer. I et patriarkalsk samfunn dominert av voksne menns makt, utfordret han etablerte ordninger ved å framheve barn, frigjøre kvinner og inkludere utstøtte uten materiell eller religiøs status. Han åpnet Guds rike for tollere og syndere, og lukket spedalske og prostituerte inn i nådens fellesskap. Som Mester så menighet. Kirken er kalt å bygge fellesskap der tjenesten for mennesker i nød har prioritet. Et fellesskap som selvtilfreds lukker seg om seg selv, er ikke lenger et kristent fellesskap. Det svikter diakonia-fellesskapets grunnleggende kjennetegn (jfr 1 Joh 3; Matt 25, 31ff).

Hvilken relevans har disse refleksjonene om menigheten som fellesskap for vår forståelse av sjelesorgens egenart og målsettinger? Jeg vil framheve følgende momenter:

- (1) Sjelesorgens forankring i menigheten innebærer at den enkelte sjelesørgeres kall og mandat er forankret i det fellesskap som sjelesørgeren tilhører. I denne mening finnes det altså ikke "privatpraktiserende sjelesørgere" som utfører sin tjeneste med basis i private interesser og personlige verdivalg. Den kristne sjelesorg er menighetsforankret. Den har sitt teologiske "sted" i kirkens tro og finner sin identitet som del av kirkens diakonale tjeneste.
- Sjelesorgens forankring i menigheten innebærer at den enkelte sjelesørgeres kall og mandat er forankret i det fellesskap som sjelesørgeren tilhører.**
- (2) Det er en overordnet målsetting for sjelesorgen å bidra til at menighetsfellesskapet bygges opp og utfolder seg slik Gud vil. I samsvar med sondringen mellom fellesskapets vertikale og horisontale dimensjon, utfordrer dette sjelesorgen til arbeid langs to hovedspor. Det ene retter seg mot utfordringer i møte med det troende menneskets erfaringer i livet med Gud: spørsmål om bønn og gudsbilde, om troens kriser og vekst, om Guds vilje og ledelse, om skyld, skam m.m.. Her utfordres sjelesørgeren til "å lytte til sjelen" og gi kvalifisert oppmerksomhet til menneskers troserfaringer i hele sin bredde.^x I denne sammenhengen aktualiseres *martyria*-perspektivet på en særlig måte, og sjelesørgerens egen fortrolighet med Guds ord, kirkens sakramenter og fellesskapets trostradisjoner (bønner, salmer, ritualer etc.) framstår som viktige forutsetninger i utviklingen av en bærekraftig sjelesørgerisk kompetanse.^{xi} Den andre hovedlinjen peker mot de utfordringer sjelesorgen stilles overfor i møte med de behov som faktisk finnes i den sosiale konteksten som menigheten lever innenfor. Møtet med sosial urett og brutte relasjoner; møte med sykdom og sorg, marginalisering

og undertrykkelse utfordrer sjelesørgerens evne til innlevelse og solidarisk medvandring. Slik kan nød lindres og tunge byrder bli litt lettere å bære.

Mesterens forbilde og sammen med hele menigheten, kalles sjelesørgeren til å bekjempe maktmisbruk og sosial urett som fratar mennesker mulighet for et verdig liv.

Men dernest aktualiseres også *sjelesorgens profetiske dimensjon*. I samsvar med Mesterens forbilde og sammen med hele menigheten, kalles sjelesørgeren til å bekjempe maktmisbruk og sosial urett som fratar mennesker mulighet for et verdig liv. Bare når den vertikale og horisontale dimensjonen ses sammen kan sjelesorgen formidle en omsorg som bærer den treenige Guds signatur.

- (3) I sine samtaler møter sjelesørgeren oftest enkeltmenneskers livssituasjon. Men fordi alle lever sine liv innvevd i relasjonelle nettverk og sosiale fellesskap, vil enkeltmenneskers nød alltid på en eller annen måte gjenspeile fellesskapets liv. Dette samspillet er det viktig at sjelesørgeren har for øye. Det åpner viktige perspektiver med tanke på utvikling av en bærekraftig sjelesørgerisk praksis. Her kan dette konkretiseres i to ulike retninger ved hjelp av to typer spørsmål. Først: På hvilken måte kan de sosiale og åndelige "ressursene" som *fellesskapet* representerer mobiliseres som kilder til helbredelse og livshjelp? Gjennom bevisstgjøring av denne typen spørsmål kan den enkelte sjelesørger avlastes og mennesker få hjelp gjennom mobilisering av omsorgsressurser i fellesskapet.^{xii} Den andre typen spørsmål kan formuleres slik: Har den nød jeg møter i sjelesorgen sammenheng med bestemte sosiale problemer eller kulturelle konvensjoner i menighetens eller storsamfunnets liv? Her kan sjelesørgerens møte med enkeltmenneskers liv bidra til å avdekke utfordringer, urettferdighet og misforhold som angår hele fellesskapet. Slik kan sjelesorgen skape bevissthet om problemer som også bør bearbeides på andre arenaer og i større sammenhenger enn den sjelesørgeriske samtalen.^{xiii}

Hvis vi sammenfatter disse synspunktene kan vi nå si følgende: Sjelesorgens forankring i menigheten som fellesskap forplikter sjelesørgeren til en jordnær og konkret omsorg for mennesker faktiske liv. Denne omsorgen skal gjenspeile kirkens egenart. Derfor har den som mål å bygge fellesskap preget av tillit, gjensidighet og anerkjennelse (*koinonia*), å formidle evangeliet som eksistensielt meningsfylt og frigjørende budskap (*martyria*), og å tjene medmennesker i respekt for den enkeltes egenart og integritet (*diakonia*).

V. Imago Dei – sjelesorgens møte enkeltmenneskers livserfaring

Vi har ovenfor sett at sjelesorgens *metanarrativ* gir oss de overordnede tolkningsperspektivene når det gjelder forståelsen av sjelesorgens egenart. *Vi-narrativen* viderefører og konkretiserer dette perspektivet ved å fokusere på sjelesorgens elementære tilknytning til menigheten som sakramentalt og sosialt fellesskap. Her finner sjelesorgen sin forankring og identitetsskapende kontekst. Med denne basis settes sjelesorgen fri til å tjene i verden.

Det klassiske uttrykket for denne tjenesten finnes i den sjelesørgeriske samtalen. I det fortrolige møtet mellom konfident og sjelesørger utfolder *jeg-narrativen* seg i all sin fascinerende og uutgrunnelige kompleksitet: Sjelesørgeren lytter til det den andre har å fortelle. Det avtegner seg trekk i en unik livshistorie som bare dette mennesket har levd. Det danner seg narrative mønster som åpner for innlevelse og forståelse. Der dette skjer preget av innlevelse, anerkjennelse og respekt, kan det skapes nye mønster av mening i konfidentens livsfortelling. I dette ligger det helbredende krefter gjemt. Nød kan lindres, byrder bli lettere å bære, brutte relasjoner heles og mennesker reises opp til ny verdighet og selvrespekt. Over alt der dette skjer ser troen gjenskinnet av Gud. *I, med og under* det alminnelige møtet mellom sjelesørger og konfident åpner *Han som kommer* nye livsmuligheter.

I min framstilling knyttes jeg-narrativen til hovedordet *Imago Dei*. Ordene betyr *Guds bilde* og refererer til de bibeltekstene som forteller om menneskets skapelse og vår plass i den store livsveven som har sin kilde i Gud (jfr. 1 Mos 1). Innholdet i bestemmelsen av adam og eva som *Guds bilde* kan utfoldes på mange måter. Jeg vil peke på fire momenter med særlig relevans for drøftingen av sjelesorgens egenart.

– *bærer av verdighet og ukrenkelighet: Imago Dei* framhever menneskets spesielle verdighet og verdi. Blant klodens myriader av liv er mennesket den eneste skapning som er ropt inn i Skaperens nærhet og reist opp til å leve i tillitsfullt fellesskap med Gud: ”*du gjorde ham lite ringer enn Gud og kronet ham med ære og herlighet*” (Sal 8). Dette gir ethvert menneskeliv en særegen verdighet som ingen har rett til å krenke. Å komme nær et annet menneske innebærer å komme i berøring med en hellighetssone, med liv som har sin kilde i Gud.

– *skapt til jordisk og forgjengelig liv*: Mennesket er skapt av mold fra jorden (1

Vi-narrativen viderefører og konkretiserer dette perspektivet ved å fokusere på sjelesorgens elementære tilknytning til menigheten som sakramentalt og sosialt fellesskap.

Mos 2). Dette understrekes fra Bibelens første blad. Som bærere av *Guds bilde* er adam og eva ikke himmelske vesener, men jordboere. Utenfor paradiset porter er livet merket av torner og tistler, arbeid og slit. Vi mottar liv fra Guds hånd, men dette livet er et jordisk og forgjengelig liv: av jord er du kommet, til jord skal du bli. Sammen med alt det skapte lever vi innrammet av grenser som ikke kan forseres eller utslettes. I salmenes poetiske språk kan det uttrykkes slik: *Menneskets dager er som gresset, mennesket er som blomsten på marken. Når vinden farer forbi, er den borte, stedet den sto på vet ikke mer av den* (Sal 103). Slik forankres vårt liv innenfor skaperverkets grenser. Vi er kalt til å være jorden tro i kjærlighet til alt som lever.

Som bærere av Guds bilde er adam og eva ikke himmelske vesener, men jordboere.

– *skapt til samliv og solidaritet*: Alt liv er sam-liv. Den store biosfæriske livsveven kjenner ingen absolutte grenser, men et uendelig mangfold av livsformer som er innvevd i og avhengig av hverandre. Dette gjelder også adams og evas liv. Som bærere av *Guds bilde* stilles mennesket ansikt til ansikt med

sitt medmenneske. *Relasjonen og avhengigheten tegner menneskelivets dypeste signatur*: "No man is an island, no man stands alone". På utallige måter – fra fødsel til død – er vi innvevd i hverandres liv. Relasjonelle nettverk i familie, nærmiljø og samfunn gir oss en elementær tilhørighet og skaper samtidig rom for frihet og livsutfoldelse. Nettopp derfor er omtanken, solidariteten og nestekjærligheten så avgjørende. For vi vet at utenfor paradiset er alt samliv truet. Avhengighet ut-nyttes og misbrukes. Urett og grådighet river opp fellesskap og stjeler andres livsmuligheter. Kallet til samliv og solidaritet impliserer derfor alltid kamp mot selvskhetens nærsynte kretsing om seg og sitt.

– *kalt til fellesskap med Gud*: Å være skapt i *Guds bilde* gir livet en grunnleggende orientering og et bestemt mål. Som skapning er adams og evas liv orientert i retning mot Skaperen, og livets mål bestemt som fellesskap med Gud. Dette perspektivet er sentrum og nerve i den kristne grunnfortelling: I Jesus Kristus – *den usynlige Guds bilde* – gjenopprettes fellesskapet med Gud, og mennesket finner hjem (Kol 1). Gjennom dåpen og troen fornyes *Guds bilde*, og livet gjenopprettes i det nye fellesskapet i den troende menighet. Dette livet er et liv i håp og forventning om fullendelsen av Guds vilje i *en ny himmel og en ny jord der rettferdighet bor* (2 Pet 3).

Hvilke følger får dette for vår forståelse av sjelesorgen? Jeg vil særlig framheve følgende momenter:

- (1) Sjelesørgere må øve seg i innlevelse, varsomhet og respekt for det andre menneskets integritet. Å komme i berøring med et menneskeliv skapt i Guds bilde innebærer å komme inn berøring med dette livs hellige kilde. I denne mening er *det sjelesørgerske rom en hellighetssone*. Det tillitsforhold som sjelesorgrelasjonen kan skape må ikke misbrukes. Og den avhengighet som kan utvikles må ikke utnyttes for egne formål. Der dette skjer krenkes menneskets verd, og Guds vilje forrådes. Bare i uavkortet respekt for konfidentens integritet og autonomi realiseres den verdighet og verdi som gudbilledligheten gir.
- (2) Sjelesorgens oppgave er å hjelpe mennesker til å leve et sannferdig jordisk liv i samsvar med Guds vilje. *Hele menneske og alt menneskelig* er dermed adressat for den omsorg som sjelesørgeren vil formidle. "Sjelen" i sjelesorgen henviser ikke til en særskilt sjelelig eller åndelig 'provins' inni oss, men til hele vår livserfaring i alle dens dimensjoner og avskygninger. Å møte menneske skapt i Guds bilde innebærer et kall til å ta det alminnelige, jordiske livet på alvor i all dets kompleksitet. Kristen sjelesorgen trenger en teologi som gjenreiser visjonen av det *hellig, alminnelige menneskelivets storhet*. Ganske særlig er det sjelesorgens oppgave å møte og verdsette enkeltmenneskets særpregede livshistorie i dens dype individualitet. Sjelesorgen kan – annerledes enn forkynnelse og undervisning – vinne innsikt i og vise respekt for den enkeltes spesifikke sårbarhet og livsmuligheter. Bare med basis i dette kan sjelesorgarbeidet bli bærer av helbredende og frigjørende muligheter.
- (3) Sjelesorgens frigjørende muligheter virkeliggjøres alltid i kontakt med destruktive prosesser og erfaringer. Det alminnelige sjelesørgerske arbeidet utfolder seg derfor sjelden som en harmonisk, mentalhygienisk trøsteprosess. Sjelesørgeren må ta på alvor at hun/han konfronteres med de ødeleggende virkninger av svikets og ondskapens realiteter. Her utfordres sjelesørgeren til å stille seg på det truede og istykkerrevne livets side i kampen for rettferdighet og rett. Hvilke konkrete former denne kampen kommer til uttrykk i vil variere med ulike personer og skiftende kontekster. ^{xiv} I alle tilfeller vil den kristne sjelesorgen fastholde to hovedperspektiver i sitt arbeid: Å gi praktisk og jordnær livshjelp gjennom lyttende innlevelse og solidarisk medvandring. Og samtidig – i, med og under alt dette – fastholde og formidle evangeliet: At livets ytterste mening og dypeste forankring finnes i fellesskapet med den treenige Gud.

VI. Sluttord

Hvordan kan vi utforme en refleksjon som gir sjelesorgen en tydelig teologisk forankring og samtidig åpner maksimalt for mangfoldet og kompleksiteten i den virkelighet sjelesørgeren stilles overfor i sin praksis? Omtrent slik var mitt utgangspunkt formulert. Underveis har jeg prøvd å vise hvordan *bekjennelsen til den treenige Gud* åpner for og holder sammen begge anliggender. I møte med *Han som kommer* – skjult for verden som alt livs skaper og kilde, åpenbart i Sønnen som verdens forsoner – finner sjelesorgen sin *identitet* som praksis i *Jesu navn*. I Kristi etterfølgelse og sammen med den troende menighet finner sjelesorgen sin *relevans* som *jordnær tjeneste og omsorg* i møte med menneskers nød.

Leif Gunnar Engedal

er professor i religionspsykologi ved Det teologiske Menighetsfakultet, Oslo.

Abstract:

In practical theology as an academic discipline the interaction between praxis and theory is of vital importance. This holds true also within the subdiscipline of pastoral counselling. In order to improve practice we need to develop good theory, and the development of a good theory demands close attention to practice. With this conviction as a grounding premise the author focuses on the need for a critical examination of the theological foundation of pastoral counselling. In the analysis three important theological loci are woven together, namely trinitarian theology, ecclesiology and theological anthropology. Within this systematic structure it is argued that the hidden presence of the triune God represents the dynamic spiritual foundation of pastoral counselling. This foundation is articulated and communicated in the church as a social and sacramental community. As a practice deeply rooted in this community, pastoral counselling addresses every kind of social, relational, existential and spiritual needs as they are interpreted within the frameworks of a context-sensitive theological anthropology.

Sluttnoter

- i Den kontinuerlige vekslingen mellom de tre elementene (a) analyse av (empirisk) praksis, (b) teoretisk perspektivering og refleksjon og (c) utkast til ny og forbedret praksis er karakteristisk for forståelsen av praktisk teologi som fag. En slik forståelse skaper en ny og sterkere bevissthet om betydningen av praksis i all teologisk refleksjon, samtidig som den også viser hvordan alle former for praksis alltid også

- er medbestemt av teori eller 'teoretiske antakelser' i en aller annen form. Se til dette Woodward, J & Pattison, S. (eds.): *The Blackwell Reader in Pastoral and Practical Theology* (Oxford, 2000), s 73ff; Osmer, R.R. & Schweitzer, F.L. (eds.): *Developing a Public Faith. New Directions in Practical Theology* (St. Louis, Miss., 2003).
- ii Utviklingen av en fruktbar sjelesorgteori forutsetter et bredest mulig tilfang av kunnskaper og innsikter om menneskets livsverden. Derfor preges sjelesorgeriske framstillinger av dialogen med en rekke ulike vitenskaper. Nærliggende eksempler finnes i dialoger med fag som psykologi, sosiologi, kulturstudier, filosofi m.m.. Samtidig med dette er det gjennomgående konsensus om at *teologien i dens ulike disipliner* utgjør sjelesorgens basisvitenskap.
- iii Den som vil studere eksempler på slike sjelesorgdefinisjoner kan for eksempel konsultere Tor Johan S. Grevbo: *Sjelesorgens vei. En veiviser i det sjelesorgeriske landskap – historisk og aktuelt* (Oslo, 2006). Med sedvanlig sans for grundighet presenterer og kommenterer Grevbo i et eget kapittel 13 utvalgte definisjoner i tillegg til sin egen. Se s 502ff, videre også s 471ff. Se til dette også den nye læreboken i sjelesorg forfattet av Anders Bergem: *Som epler av gull. En bok om kristen sjelesorg. Bind I: Sjelesorgens prinsipielle grunnlag og egenart* (Oslo, 2008), særlig s 15ff og 56ff.
- iv Se J. Ziemer: *Seelsorgelehre* (Göttingen, 2000), s 109 ff.
- v For en mer utførlig drøfting av elementer i narrativ teori se min artikkel "Mange fortellinger – et liv" i TFS, nr 3/2003, s 165-179, og den litteratur som der er anført.
- vi Uttrykket "de kristne grunnfortelling" er preget av den danske teologen Sven Bjerg. Se Bjerg, S.: *Den kristne grunnfortelling* (Århus, 1984). Til bruk av narrativ teori i sjelesorgen, se ellers Gerkin, K.J.: *The Living Human Document. Re-Visioning Pastoral Counseling in a Hermeneutical Mode* (Nashville, 1984); Vitz, P.: "Narrative and Counseling. Part I & II." I *Journal of Psychology and Theology*, no 1/1992.
- vii Kjernetekster i NTs teologiske fortolkning av dette finnes bl.a. i 2 Kor 5, 14-21; Kol 1, 15-23; Fil 2,6-11; Rom 5 – 8.
- viii Når jeg her og ellers anvender termen *Deus adventus* har det vesentlig tre grunner: Å omtale Gud som *Han som kommer* får for det første fram *det dynamiske i Guds nærvær* i verden, at Han ikke er tilbaketrukket og fjern fra klodens og menneskenes liv. Dernest understreker det at *Gud alltid er først*, at Han har initiativet, at Han søker oss før vi har tenkt på å søke Ham. Og for det tredje formidler *Deus adventus* at *Gud er håpets gud*, at Han kommer mot oss og verden fra en framtid vi ikke kjenner.
- ix I utgangspunktet møter vi her hele den kristne gudsåpenbaringen og (dermed) hele det kristne trosinnholdet. Å utfolde hele innholdet i dette er selvsagt ikke mulig her. Det er heller ikke nødvendig. Jeg begrenser meg til å peke på noen sentrale momenter med særlig relevans for sjelesorgen. Alle momentene kan ses som en utfoldelse av hva det betyr å tro på *den treenige Gud*. Nettopp i den trinitariske teologien finnes de tolkningsperspektiver som holder sammen og formidler mellom gudsvirkeligheten ('teologi') og den konkrete livsvirkelighet som er vår ('praksis').

Her befinner jeg meg i utgangspunktet på samme linje og innenfor samme engasjement som det Tor Johan S. Grevbo formulerer på utfordrende og fruktbar måte i bidraget *Guds masker i sjelesorgen* (Skriftserien Koinonia, nr 5/2003, Institutt for Sjelesorg - Modum Bad). Se særlig del E, s 48ff, men også del D, s 28 ff.

- x Uttrykket "å lytte til sjelen" er formulert av Kristin Bakkevig. Jeg har lånt det fra det spennende kursprogram som hun de siste årene har utviklet og gjennomført ved Institutt for Sjelesorg, Modum Bad. Denne siden av sjelesorgen er nært beslektet med det som i katolsk tradisjon gjerne kalles for "åndelig veiledning". Slik jeg ser det er det uheldig for sjelesorgen dersom den ikke også utvikler en innsiktsfull praksis i forhold til det som med et misforståelig uttrykk kunne kalles for "spesifikke troserfaringer". Se til dette for eksempel drøftingen i Anne-May Stavenes: "Kan sjelesorger være åndelig veiledning", i *Tidsskrift for Sjelesorg* nr 2/2002, s 77-82.
- xi Dette har mange sider. Det aktualiserer for eksempel viktige spørsmål knyttet til det som tradisjonelt kalles "sjelesorgens midler": bruken av bibelord, bønn, kirkens sakramenter, skriftemål m.m.. i rammen av sjelesorgerisk praksis. Jeg begrenser meg her til å bemerke at den sjelesorgforståelse jeg her legger opp til ønsker å verdsette sentrale anliggender innenfor den tradisjon i sjelesorgen som gjerne kalles "den kerygmatiske sjelesorg". Det innebærer bl.a. at man i rammen av god sjelesorgerisk praksis også gir forkynnelsen av evangeliet (jfr. *martyria*) en legitim plass. Men da formidlet med klokskap og varsomhet "i rette tid", og alltid med grunnleggende respekt for konfidentens integritet og sårbarhet som regulerende prinsipp.
- xii Det dreier seg her hovedsakelig om to forhold. For det første om å ta på alvor de grunnleggende sjelesorgeriske kilder for omsorg, støtte og fornyelse som er knyttet til deltakelse i menighetens gudstjenesteliv. Fellesskapet i liturgi, i bønner og samlesang, i forkynnelse, skriftemål og sakramentsfeiring er og forblir helt sentrale arenaer også med tanke på sjelesorgerisk praksis. For det andre: Svært verdifulle sjelesorgeriske muligheter er knyttet til etableringen av ulike former for selvhjelpsgrupper (jfr. sorg-grupper; grupper for folk som har opplevd samlivsbrudd; troshistoriegrupper; m.m.). Her møtes personer med felles erfaringer for å støtte og hjelpe hverandre – gjerne under ledelse av en menighetsansatt med sjelesorgerisk erfaring.
- xiii Denne tematikken kan eksemplifiseres på mange måter, og bidrar bl.a. til å bevisstgjøre de sosiale implikasjonene i sjelesorgerisk arbeid. Det som møter sjelesorgeren som personlige livsproblemer hos enkeltmennesker vil ofte ha sammenheng med sosiale strukturer og kulturelle konvensjoner i fellesskapet. Sjelesorgen har da et ansvar for å bidra til bevisstgjøring omkring problemenes sosiale, kulturelle og politiske sider. Et nærliggende eksempel på dette er utfordringer knyttet til *vold og seksuelle overgrep*. Erfaringer fra sjelesorgens rom har bidratt til å avdekke slike problemer og kvalifisere dem som sentrale utfordringer for fellesskapet. Man har måttet adressere sentrale samfunnsmessige problemer, og samtidig ta inn over seg en rekke etiske utfordringer knyttet til menighetenes undervisning og praksis m.h.t. maktforhold mellom menn og kvinner, kjønnsroller, seksualitet m.m. Se til dette særlig James Poling: *Render unto God. Economic vulnerability, family violence and pastoral theology* (St.Louis Miss, 2002). For en mer generell drøfting av tematik-

ken, se Charles V. Gerkin: *Widening the Horizons. Pastoral responses to a fragmented society* (Philadelphia, 1986), og *An introduction to pastoral care* (Nashville, 1997).

- xiv En fruktbar måte å synliggjøre dette på finnes i analyser av sjelesorgens ulike "funksjoner". Man kan for eksempel differensiere ut følgende seks funksjoner: *Sustaining* – å støtte, hjelpe, avlaste der vesentlige endringer ikke er mulig, for eksempel kronisk sykdom/lidelse; *Healing* – å be om og arbeide for at sykdom kan helbredes, at sjelelige sår kan leges, at brutte relasjoner hele etc.; *Guiding* – å utforske alternativer og gi veiledning i vaskelige valg og krevende livssituasjoner; *Empowering* – å bidra til styrket selvtillit og større mot slik at mennesker settes i stand til å takle egen livssituasjon på bedre måter; *Reconciling* – å åpne nye livsmuligheter gjennom forsoning mellom parter som lever i destruktive konflikter; *Liberating* – å bidra til at destruktive sjelelige, relasjonelle eller sosiale bindinger endres slik at mennesker frigjøres til et bedr liv. Se til drøftinger av dette E.Y. Lartey: *In Living Color. An Intercultural Approach to Pastoral Care and Counseling* (London/ Philadelphia, 2003), s 60ff; H. Clinebell: *Basic Types of Pastoral Care and Counselling* (London 1984/1999), s 25 ff; D.S. Schipani: *The Way of Wisdom in Pasoral Counseling* (Indiana, 2003), særlig s 65ff.